



1882-1940

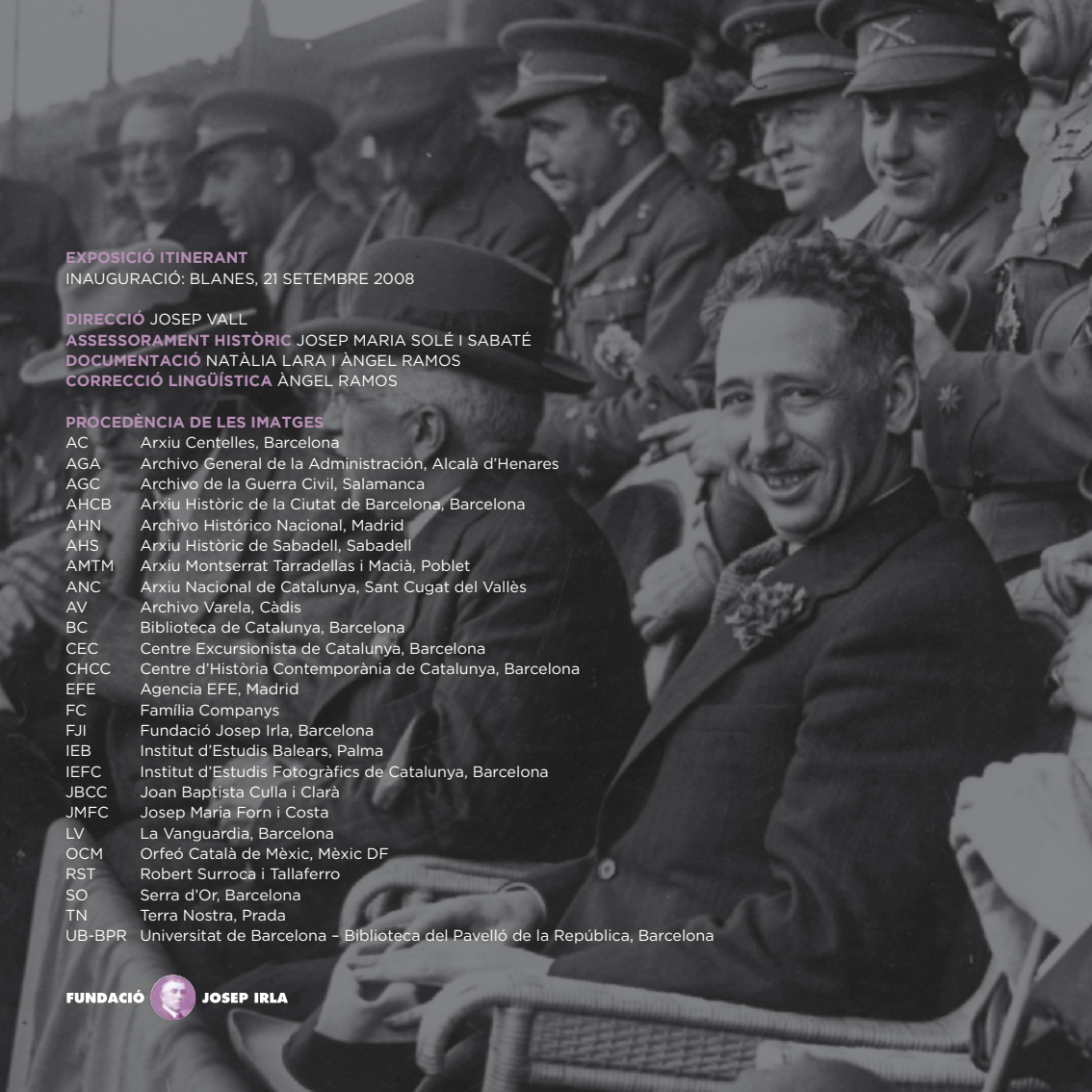
# LLUÍS COMPANYS

## POLÍTIC FINS A LA MORT

FUNDACIÓ



JOSEP IRLA



## EXPOSICIÓ ITINERANT

INAUGURACIÓ: BLANES, 21 SETEMBRE 2008

**DIRECCIÓ** JOSEP VALL

**ASSESSORAMENT HISTÒRIC** JOSEP MARIA SOLÉ I SABATÉ

**DOCUMENTACIÓ** NATÀLIA LARA I ÀNGEL RAMOS

**CORRECCIÓ LINGÜÍSTICA** ÀNGEL RAMOS

## PROCEDÈNCIA DE LES IMATGES

|        |                                                                              |
|--------|------------------------------------------------------------------------------|
| AC     | Arxiu Centelles, Barcelona                                                   |
| AGA    | Archivo General de la Administración, Alcalà d'Henares                       |
| AGC    | Archivo de la Guerra Civil, Salamanca                                        |
| AHCB   | Arxiu Històric de la Ciutat de Barcelona, Barcelona                          |
| AHN    | Archivo Histórico Nacional, Madrid                                           |
| AHS    | Arxiu Històric de Sabadell, Sabadell                                         |
| AMTM   | Arxiu Montserrat Tàrradellas i Macià, Poblet                                 |
| ANC    | Arxiu Nacional de Catalunya, Sant Cugat del Vallès                           |
| AV     | Archivo Varela, Càdis                                                        |
| BC     | Biblioteca de Catalunya, Barcelona                                           |
| CEC    | Centre Excursionista de Catalunya, Barcelona                                 |
| CHCC   | Centre d'Història Contemporània de Catalunya, Barcelona                      |
| EFE    | Agència EFE, Madrid                                                          |
| FC     | Família Companys                                                             |
| FJI    | Fundació Josep Irla, Barcelona                                               |
| IEB    | Institut d'Estudis Balears, Palma                                            |
| IEFC   | Institut d'Estudis Fotogràfics de Catalunya, Barcelona                       |
| JBCC   | Joan Baptista Culla i Clarà                                                  |
| JMFC   | Josep Maria Forn i Costa                                                     |
| LV     | La Vanguardia, Barcelona                                                     |
| OCM    | Orfeo Català de Mèxic, Mèxic DF                                              |
| RST    | Robert Surroca i Tallaferro                                                  |
| SO     | Serra d'Or, Barcelona                                                        |
| TN     | Terra Nostra, Prada                                                          |
| UB-BPR | Universitat de Barcelona - Biblioteca del Pavelló de la República, Barcelona |

FUNDACIÓ



JOSEP IRLA

# LLUÍS COMPANYYS, POLÍTIC FINS A LA MORT 1882-1940

Lluís Companys, fill de família benestant, advocat de formació, ho tenia tot a favor per gaudir d'una vida plàcida i acomodada.

Però en una època marcada per importants injustícies i falta de llibertats, la seva consciència social el va fer triar la defensa dels més febles, encara que comportés una vida plena de sacrificis i perdre la seva pròpia llibertat ben sovint.

És aquest un homenatge a l'home d'esquerres, republicà i catalanista.

Un homenatge al polític honest i compromés amb el seu poble fins a la mort.

**Circa 1895**

Els germans Alba,  
Josep, Neus i Lluís  
Companys, amb el  
seu oncle Sebastià  
en una fotografia  
d'estudi.

FC



## ANYS DE FORMACIÓ

### 1882-1900

**Lluís Companys neix el 25 d'agost de 1882 al Tarròs**, comarca de l'Urgell, fill d'una família benestant de propietaris rurals. Són temps d'incertesa davant l'extensió dels recs provinents del canal d'Urgell i la difícil adaptació agrícola que comporta en una terra fins aleshores de secà.

**Els pares eduquen els vuit fills en els corrents ideològics liberals i republicans.** Per part de la família de la seva mare —els «de Jover», originaris de Tàrraga— els hi pertany el títol nobiliari de la baronia. Els fills hi renuncien, així com esborren el «de» al seu cognom.

El capellà del Tarròs l'ensenya a llegir i a escriure, tot i que les primeres classes li són impartides pel mestre del poble, que es desplaça a casa dels Companys, on Lluís estudia amb la resta de germans.

**Té com a company de jocs infantils a Salvador Seguí**, fill d'uns masovers que treballen per a casa seva, el qual, anys a venir, esdevé

un dels dirigents sindicals més importants del país, conegut com a «El noi del sucre».

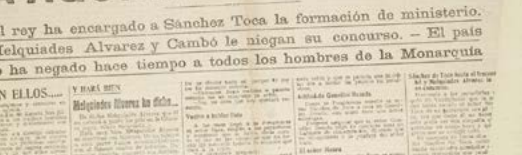
En Lluís Companys, el segon dels vuit germans, és una persona de profundes arrels rurals que marquen tota la seva trajectòria personal i política malgrat que ja als nou anys és enviat a estudiar intern a un col·legi no confessional, **el Liceu Políglota de Barcelona, on coneix i es fa amic de per vida de Francesc Layret**, fill de la burgesia liberal il·lustrada de la capital.

El 1897 comença a la Universitat de Barcelona els estudis de Notaries amb la intenció de, després d'acabar, llicenciar-se en Dret. **El 1905 completa els estudis de notaries i el 1916 els de Dret, podent des d'aleshores exercir d'advocat.**

1906-1917

Capçaleres de les principals publicacions en les que Lluís Companys treballava com a periodista.

AHCB



# PERIODISTA I POLÍTIC REPUBLICÀ

## 1900-1910

La Revolució Industrial que viu Catalunya al llarg del segle XIX comporta canvis profunds en una economia fins aleshores eminentment agrària. Aquests canvis propicien la gènesi dels primers moviments socials progressistes i federalistes d'arrels profundament democràtiques i republicanes, connectats a les noves inquietuds i idees que s'estenen arreu d'Europa.

Paral·lelament, la **Renaixença cultural** de principi del segle XIX, contemporània a moviments com el Rissorgimento italià o la independència de la Grècia moderna, engega el procés de desvetllament nacional, que culmina políticament amb el **Congrés dels republicans federals** del 1883, i amb la redacció de les **Bases de Manresa** del 1892, els dos primers moviments polítics amb postulats nacionals.

Sobre aquests principis es desenvolupa la primerenca vocació política de Lluís Companys que funda el 1900 l'Associació Escolar Republicana —per divulgar la cultura i el

republicanisme en medis estudiantils i juvenils— amb companys de la Universitat com Francesc Layret, Humbert Torres o Josep Maria Espanya. Editen un setmanari, ***La Defensa Escolar***, on **Companys fa els primers passos com a periodista**, una activitat que desenvoluparà durant dues dècades a *La Publicidad*, *La Barricada*, *La Forja*, *La Lucha*, *La Acción*, *El Poble Català*, *L'Avenir...*

Acabada l'etapa estudiantil, el compromís polític el porta a iniciar una activa militància, que el fa passar per diferents partits i plataformes electorals com ara Unió Republicana, Solidaritat Catalana, Esquerra Catalana i finalment, el 1910, la **Unió Federal Nacionalista Republicana** liderada per Josep Maria Vallès i Ribot, Pere Coromines i Joaquim Lluhi i Rissech, entre d'altres, on **Companys n'esdevé president de la joventut**.

**Barcelona, 8 de desembre de 1917**

Francesc Layret, Jesús Pinilla, Marcel·lí Domingo  
i Lluís Companys en un acte d'homenatge  
a Marcel·lí Domingo al Palau de Belles Arts.

Brangulí / ANC-Fons Brangulí



# ADVOCAT LABORALISTA, REGIDOR I DIPUTAT

## 1910-1921

El 1914 el catalanisme conservador de la Lliga Regionalista aconsegueix una valuosa fita amb la creació de la **Mancomunitat de Catalunya**, una institució que, presidida per Enric Prat de la Riba, agrupa les quatre diputacions provincials i permet desenvolupar al llarg d'una dècada una important feina en infraestructures territorials, socials i culturals.

Lluís Companys, després d'un breu pas pel Partido Reformista, s'adhereix, el 1915, al Bloc Republicà Autonomista, acabat de fundar per Francesc Layret, Marcel·lí Domingo i Gabriel Alomar, el qual dos anys després es fusiona amb la Joventut Republicana de Lleida, d'Alfred Perenya i Humbert Torres, i d'altres grups, donant lloc al **Partit Republicà de Català**.

**A les eleccions municipals de 1917** el Partit Republicà Català es presenta coalitzat amb els lerrouxistes del Partido Republicano Radical. **Companys és elegit regidor a Barcelona** després de guanyar en el districte V, el del Raval, un barri obrer.

Catalunya és una puixant societat industrial, però amb importants conflictes socioeconòmics, marcats per la violència del pistolisme de la patronal i de l'Estat, contestat amb més violència per part del moviment obrer.

En aquest clima **Companys, advocat laboralista, és detingut** el novembre de 1920 amb Salvador Seguí, Martí Barrera i altres sindicalistes i **deportat al castell de la Mola, a Maó**. Quan l'advocat i diputat **Francesc Layret** es disposa a assumir la defensa dels detinguts **és assassinat pels pistolers** a sou dels anomenats «Sindicats Lliures».

La defensa de l'escó de Layret pel districte de Sabadell, li pertoca a Companys. **Escollit diputat és alliberat** i al Congrés denuncia activament el terror blanc provocat a Barcelona per la «lleï de fugues» aplicada pel governador Severiano Martínez Anido i el cap de la policia Miguel Arlegui.

# LA TERRA



La Terra i l'orientació dels seus lectors de la vida de uns de les més encarnades qualitat de l'home que ha. La nova ben potent que el nostre Director n'ha donat sempre i particularment en aquesta oportunitat crítica, i la de dir el problema del nostre país i de la distingida consideració dels ciutadans. Així procedeixen els homes.

Portaveu de la Unió de Rabassaires de Catalunya

DIRECTOR: LLUIS COMPANYS

REDACCIÓ I ADMINISTRACIÓ: CARDERS, 12, 1.ª - BARCELONA - ANY III - Núm. 65 - BARCELONA, 21 DE JUNY DE 1921 - 15 CENTIMS

## Una nova manifestació de simpatia

"La Terra" saluda amb entusiasme la rehabilitació del seu Director i li dedica una plena demostració de la seva adhesió i afecte

Així creu interpretar l'unànim sentiment dels llegidors

### Amb el cap i el cor

En el moment actual se potia esperar constantment de l'Excmo. Sr. Cauda, hagi inclinat aquest front en cap dels seus programes.

L'opinió pública va adonar-se de la tasca de l'Elsie i que hem ocupat agra de Catalunya.

La Unió de Rabassaires se desenvolupa enmig del respecte i dels de la simplicitat de tots els homes de cervell i d'ànima pura. Nostre propaganda de senyors, d'argumentació i de tolerància va produir els seus fruits. La Unió de Rabassaires no té un compromís de pau sense realitzar ni un instrument de diàleg sense destruir sinó hem al contrari: la força constructiva, eficaç i renovadora.

La ben conegut que els nostres adrecesats en les penes totes per tal d'afegir la realitat de nostra conducta i la serena i memorada forma de la nostra propaganda.

La ben conegut que amb tota fàbia volen aconseguir una cosa o volen agafar ambició. Cada vegada més s'ha vist al País de Pèllic, per la firma del nostre l'Elsie del treball no tindrà ocasió ni temps per a interessar-se com al català que de dir el nostre ideal, nostre procediment a una proscripció activitat.

Pel, tant se val: amb tota simplicitat una volta a dir, a dir, però a la fi no trobem altre remei que recórrer que amb una solució, encara que en un id de cordillera com una tindrà al llarg sent potser haver sigut l'últim dels més eficaç de la pau pública i a l'home amb a tota. Tal vola, que alguns l'he, no n'he hagut però amb conèixer la que avui se demana més una mena: i tan realment correspon.

Cauda, amic, de conservar la serenitat i no sentir del major talle de les nostres campanyes. Però heu dit res hi valdrà les màfies de l'advocat. En llibertat i sense llibertat se han de trobar al diàleg de nostres carrer se ha de delatir la forma de nostre amonició. L'home promet i honorable de més adrecesats fent que no pas aquella adrecesats que osten la presència. L'home que té el consiliat plena de la realitat dels seus actes tant en el fons

### EL NOSTRE DIRECTOR



En Lluís Companys Jover

### L'oportunitat de l'homenatge

El nostre ben conegut: Pel, aquest oportunitat i l'últim d'abastant que creix de les plenes de "La Terra" i el nostre ben conegut: Pel i l'últim i l'últim de qual dels voluntaris, molta d'entregues, per a donar oportunitat i plena plena d'oportunitat, un article rebut al nostre consiliat estatista.

En una ocasió hem tingut oportunitat l'últim d'abastant que creix de les plenes de "La Terra" i el nostre ben conegut: Pel i l'últim i l'últim de qual dels voluntaris, molta d'entregues, per a donar oportunitat i plena plena d'oportunitat, un article rebut al nostre consiliat estatista.

La pau de civilitat, ben expontada i valdrà, dels voluntaris de un treball de l'últim i l'últim de qual dels voluntaris, molta d'entregues, per a donar oportunitat i plena plena d'oportunitat, un article rebut al nostre consiliat estatista.

En maten d'una oportunitat, d'oportunitat coneguda catòlica entre els valles i el predicator, entre els destituts i el nostre ben conegut: Pel i l'últim i l'últim de qual dels voluntaris, molta d'entregues, per a donar oportunitat i plena plena d'oportunitat, un article rebut al nostre consiliat estatista.

En aquesta hora de satisfacció per a moltes, encara que de fons negat en lo que d'una i una bona oportunitat, l'últim de qual dels voluntaris, molta d'entregues, per a donar oportunitat i plena plena d'oportunitat, un article rebut al nostre consiliat estatista.

de la seva consciència, mentre que enmig entre, una oportunitat, un idem en què no se potes fer els deutes encara que quisi de l'últim i l'últim de qual dels voluntaris, molta d'entregues, per a donar oportunitat i plena plena d'oportunitat, un article rebut al nostre consiliat estatista.

tres campanyes que volem donar la fons agra dels últims de cordillera que amb agra n'estem.

Perquè condició encara digne de l'últim i l'últim de qual dels voluntaris, molta d'entregues, per a donar oportunitat i plena plena d'oportunitat, un article rebut al nostre consiliat estatista.

LLUIS COMPANYS

# LÍDER DE LA UNIÓN DE RABASSAIRES

## 1921-1931

Com a **diputat d'un districte típicament rabassaire** com el de Sabadell, Companys es lliura en cos i ànima, al llarg dels anys vint, al problema social del camp català. Un problema generat per les **diffícils condicions legals dels pagesos** que treballen la terra amb contracte de conreu: parcers, rabassaires i arrendataris, una part important dels quals comparteixen aquesta condició amb la de minúscul propietari i jornal·ler.

Així doncs, l'agost de 1922, Companys impulsa la **creació i organització de la Unió de Rabassaires**, el sindicat agrari que esdevé hegemònic gràcies a recuperar per al camp català la tradició fonamentalment reformista que l'anarcosindicalisme cenetista havia fet trontollar durant l'anomenat bienni bolxevic (1918-1920).

El mateix 1922 Companys, en una pràctica comuna als republicans de l'època, ingressa a la francmaçoneria, tot i que hi té molt poca implicació al llarg de la seva vida.

L'aventura colonial espanyola al nord d'Àfrica pateix una severa derrota a Annual davant els rifenys d'Abd-el-Krim. La crisi política de la desfeta soscava la monarquia d'Alfons XIII, i provoca, el setembre de 1923, el cop d'estat i la **Dictadura del general Miguel Primo de Rivera**, avalats pel propi rei en una sortida endavant.

La Dictadura elimina els partits polítics a tot l'Estat, persegueix els militants d'esquerres i els catalanistes, dissol la Mancomunitat de Catalunya i prohibeix l'ús públic de la llengua i la bandera catalana.

Cessat com a diputat pel cop d'estat, Companys se centra en la **direcció de La Terra, el portaveu de la Unió de Rabassaires** que esdevé de vital importància sobretot a partir de 1926, quan la repressió política i sindical de la Dictadura suspèn la campanya de mítings del sindicat.

### **Barcelona, 12 d'abril de 1931**

Jaume Aiguader, Lluís Companys i Francesc Macià a un col·legi electoral de Gràcia, districte pel qual Companys era candidat.

Josep Maria Sagarra / ANC-Fons Sagarra



# LA FUNDACIÓ D'ESQUERRA

## 1931

Companys s'enfronta a la Dictadura de Primo de Rivera, —que es va desprestigiant any rere any arrossegant amb ella la Monarquia— formant part de diverses iniciatives polítiques que lluiten contra ella i per les quals pateix presó de nou.

En aquestes coordenades, **del 17 al 19 de març de 1931**, se celebra a Sants la Conferència d'Esquerrers Catalanes, en la qual **es funda Esquerra Republicana de Catalunya**, com a confluència i síntesi de les diferents tendències del catalanisme republicà d'esquerrers, com són: l'independentisme **d'Estat Català** que encapçala Francesc Macià; el republicanisme federal del **Partit Republicà Català** que dirigeix Lluís Companys; el socialisme democràtic del grup del **setmanari L'Opinió**, de Joan Lluhí; i moltes agrupacions locals i comarcals com la Joventut Republicana de Lleida, el Foment Republicà Nacionalista de Reus o la Federació Republicana Socialista de l'Empordà.

Els principis del nou partit són: el reconeixement de la personalitat nacional de Catalunya; la federació amb els altres pobles ibèrics; la defensa dels drets de l'home i del ciutadà; i la socialització de la riquesa a benefici de la col·lectivitat. El programa social propugna: llibertat sindical, dret de vaga, salari mínim, jornada de vuit hores, vacances obligatòries, assegurances i jubilació obrera, i escoles de treball. **Francesc Macià n'és elegit líder.**

Tres setmanes després de la seva fundació Esquerra ha d'afrontar unes **eleccions municipals**. Després de dubtes sobre si és prou sòlida per anar a les eleccions tota sola, i d'haver estat rebutjada per altres forces, **Esquerra acorda presentar-se en coalició amb la Unió Socialista de Catalunya**, amb un programa que aposta per un inequívoc canvi de règim de Monarquia a República, per l'assoliment de l'autonomia de Catalunya i per profundes reformes socials.

**Barcelona, 14 d'abril de 1931**

Lluís Companys entra a espatlles a l'Ajuntament un cop confirmada la victòria a les eleccions municipals.

Josep Domínguez / AHCB



# TRES DIES D'ABRIL: REPÚBLICA I GENERALITAT

## 1931

El diumenge 12 d'abril, contra pronòstic, el vot obrer, menestral i pagès es decanta per Esquerra, pel seu programa rupturista de reforma social, de regeneració democràtica i de llibertat nacional així com pel lideratge carismàtic de Francesc Macià, esdevingut símbol de la dignitat del poble català.

**Esquerra guanya les eleccions municipals** i d'aquesta manera esdevé la nova força del catalanisme popular iniciant una hegemonia política que mantindrà durant tot el període republicà.

Un cop coneguts els resultats, el dimarts **14 d'abril**, en una acció de gosadia i intuïció política Lluís Companys, regidor electe i líder de la llista triomfant a Barcelona, **proclama la República des del balcó de l'Ajuntament**. Poc després Francesc Macià fa la proclamació de la República Catalana, com a Estat integrant de la Federació Ibèrica.

Els fets consumats a la capital catalana són acceptats a contracor pel govern provisional

de la nova República espanyola. Prefigurant un Estat federal, la futura negociació es fa des d'una posició de força i ambició catalana. Tres dies de converses amb els enviats pel govern provisional espanyol donen com a resultat la **restauració del govern autònom suprimit fa més de 200 anys: la Generalitat de Catalunya**, que queda presidida pel líder d'Esquerra, Francesc Macià.

El crit popular «Visca Macià, mori Camibó» simbolitza l'aval d'un poble exultant, a l'estratègia del victoriós catalanisme d'esquerres que, amb una actitud de valentia i ferma, ha aconseguit en poques hores, una autonomia política que el catalanisme conservador de la Lliga Regionalista, portava anys demanant infructuosament a la monarquia espanyola.

### **Barcelona, 6 de desembre de 1932**

Lluís Companys presidint el Parlament durant la investidura de Francesc Macià com a president de la Generalitat.

A la Mesa apareixen: Josep Maria Casabò, Antoni Dot, Lluís Companys i Martí Rouret.

Lluís Torrents / FJL-Fons Macià



# GOVERNADOR CIVIL, PRESIDENT DEL PARLAMENT, MINISTRE DE MARINA... 1931-1933

Malgrat la legítima ambició de Companys d'esdevenir alcalde de Barcelona, com a líder de la llista guanyadora, Macià decideix que ho sigui Jaume Aiguader i nomena Companys **gobernador civil de Barcelona**.

L'assoliment de l'Estatut que Catalunya vol, es preveu difícil. Per això Esquerra decideix que Companys encapçalï, el juny de 1931, la llista a les eleccions a les Corts Constituents, per tal de liderar el grup d'Esquerra que ha de **negociar amb la República l'Estatut de Núria**, aprovat de forma massiva pel poble de Catalunya l'agost de 1931. Tot i que rebaixat a fons respecte al text pebliscitat, l'Estatut finalment aprovat per les Corts espanyoles, el setembre de 1932, esdevé una eina útil per posar en marxa la Catalunya autònoma.

El 20 de novembre de 1932 se celebren les **primeres eleccions al Parlament de Catalunya**. Esquerra les guanya amb majoria absoluta i Companys esdevé un dels 85 diputats de la nova cambra. El 19 de desembre té

lloc la sessió de constitució i Companys és escollit president del Parlament de Catalunya. En el discurs d'investidura destaca ser el «primer president de les Corts Catalanes restaurades». Francesc Macià és escollit president de la Generalitat.

El joc governamental d'equilibris exigeix la presència del catalanisme d'esquerra en el govern de la República. De cara a les negociacions pels traspasos de tributs i competències a la Generalitat el coneixement de Companys del món polític espanyol és molt útil. Per això Esquerra destina de nou Companys a Madrid. En aquesta ocasió, juny de 1933, es nomena **ministre de Marina**, una experiència de pocs resultats tangibles, ja que les esquerres espanyoles actuen de forma agudament centralista. Davant la crisi econòmica ni tan sols les competències de Treball i Obres Públiques són traspasades.

### **Barcelona, 3 de gener de 1934**

El primer govern Companys: Joan Comorera, Martí Barrera, Joan Lluhí, Lluís Companys, Ventura Gassol, Joan Selves, Josep Dencàs i Martí Esteve.

Lluís Torrents / AGA



# PRESIDENT DE LA GENERALITAT I LÍDER D'ESQUERRA

## 1933-1934

La mort inesperada del president Francesc Macià, el dia de Nadal de 1933, corprèn la societat catalana. Per substituir la seva figura enlairada i el seu simbolisme en l'imaginari col·lectiu, tant al capdavant de la Generalitat com d'Esquerra, Lluís Companys és l'escollit. És el millor candidat tant per la seva relació amb el món del treball i el camp català com per la **seva àmplia trajectòria política** reconeguda des de totes les sensibilitats del catalanisme republicà.

El 31 de desembre de 1933, en el seu discurs d'investidura com a **nou president de Catalunya**, proclama: «Sigui el que sigui el que ens porti l'esdevenidor, l'únic que tinc, que és la meua vida, jo estic disposat a sacrificar-la per Catalunya, per la República, per la llibertat».

**L'herència política que Companys rep de Macià és ingent.** D'una part una il·lusió en l'imaginari col·lectiu insuperable; d'una altra l'assumpció entre altres fets tangibles de l'Estatut d'autonomia, la recuperació i

restauració simbòlica i física del Palau de la Generalitat, un Parlament seu de la sobirania popular, una línia clara d'oficialitat de la llengua catalana, la recuperació legal dels Mossos d'Esquadra, l'adaptació a la Generalitat dels serveis de notariat, d'aviació civil, de telèfons... Tot un conjunt d'inici de traspassos de serveis, competències i recursos que Lluís Companys, com a president, desenvoluparà de forma fefaent.

Companys inicia, però, el seu mandat al capdavant de la Generalitat, en paral·lel al canvi de color del govern republicà espanyol. Fa un mes les esquerres han perdut a tot l'Estat les eleccions legislatives i s'inicia un període amb la dreta al capdavant del poder central que durarà poc més de dos anys, el conegut com a **Bienni negre**.

### **Madrid, 28 de maig de 1935**

El govern de la Generalitat rere les reixes d'una cel·la del Palau de Justícia, durant els dies del judici pels Fets del Sis d'Octubre. D'esquerra a dreta: Pere Mestres, Martí Esteve, Lluís Companys, Joan Lluhí, Joan Comorera, Martí Barrera i Ventura Gassol.

AGA

# ELS FETS DEL SIS D'OCTUBRE 1934-1936

El president Companys encara el greu problema que viu el camp català aprovant al Parlament una iniciativa reformista, la **Llei de Contractes de Conreu**, que assegura l'accés a la propietat de la terra als rabassaires. La Llei, combatuda pels propietaris rurals, **és denunciada per la Lliga davant el Tribunal de Garanties Constitucionals que l'anul·la**. Com a resposta, el Parlament de Catalunya torna a aprovar-la. Finalment s'arriba a un pacte entre el govern espanyol i la Generalitat, per tal d'aprovar una llei més moderada.

Davant la nul·la voluntat d'avenços legislatius i socials del govern espanyol de dretes, un sector important de l'esquerra espanyola opta per la via insurreccional. El detonant es produeix quan el 4 d'octubre Alejandro Lerroux forma un govern amb ministres de la CEDA, la dreta antirepublicana. Immediatament és declarada una vaga general a tot l'Estat.

**El Govern de la Generalitat presidit per Lluís Companys**, amb un acord tàcit amb les esquerres espanyoles, s'enfronta al Govern

de la República confiant en l'èxit de la vaga general i **proclama, el 6 d'octubre de 1934, l'Estat Català de la República Federal Espanyola**.

A Barcelona l'exèrcit, sota la prudent direcció militar del general Domènec Batet, es manté al costat del govern espanyol però evita una veritable matança com se li exigeix des de Madrid. Vist el fracàs de la insurrecció Companys es rendeix per evitar vessar sang inútilment. **El Govern de la Generalitat és detingut**, així com els regidors d'esquerres de l'Ajuntament de Barcelona i milers de republicans a tot Catalunya.

**L'autonomia és suspesa**, el Parlament tancat, la Llei de Contractes de Conreu deroga i Companys i el seu govern condemnats a una pena de 30 anys de reclusió major pel delictes de rebel·lió.



**Febrer de 1936**

Un dels cartells de  
l'exitosa campanya  
electoral del Front  
d'Esquerres.

Arteche / UB-BPR

# EL FRONT D'ESQUERRES

## 1936

A mesura que passen els mesos l'opinió pública catalana és cada cop més dominada per un sentiment d'indignació per la suspensió de l'autonomia i l'empresonament dels seus homes de més prestigi i de milers de republicans.

Companys, atent a l'evolució política catalana, espanyola i internacional, **aposta des de la presó per constituir un Front d'Esquerres** amb totes les organitzacions contràries a la involució democràtica i social que protagonitza el govern espanyol de dretes. El Front d'Esquerres esdevé així l'equivalent català dels Fronts Populars que es constitueixen en aquells moments a tot Europa amb l'objectiu de frenar el poder emergent del feixisme.

**El 16 de febrer de 1936** tenen lloc noves eleccions legislatives. **El Front d'Esquerres obté un èxit esclatant** amb l'amnistia dels presos i la **recuperació de l'autonomia** com a eix de la campanya. Hi col·labora també l'actitud del món confederal anarco-sindica-

lista, que malgrat el teòric abstencionisme manifesta públicament la seva simpatia vers Companys i la seva proposta política.

La seva tornada a Catalunya esdevé un bany de popularitat. **Companys ha esdevingut un símbol republicà i catalanista**. Des del balcó de la Generalitat pronuncia una frase que ha quedat gravada en or en la història del país: «**Tornarem a sofrir, tornarem a lluitar, tornarem a guanyar**».

El Parlament de Catalunya torna a funcionar i Companys és ratificat com a president de la Generalitat. **La Catalunya autònoma reprèn el pols de la normalitat** i esdevé fins el 18 de juliol «l'oasi de la República», en comparació amb l'allau de violència de la resta de l'Estat.

### **Sariñena, 15 de juliol de 1937**

El president Companys passant revista  
a les tropes republicanes en una visita al front d'Aragó.

Lluís Torrents / AGA



# AFRONTANT LA REVOLUCIÓ I LA GUERRA CIVIL

## 1936-1939

El 18 de juliol de 1936 **el general Franco encapçala un cop d'estat militar** contra la República.

Barcelona és l'única capital de l'Estat espanyol on les forces revoltades perden la lluita en combat obert pels carrers, enfrontades a les forces d'ordre públic de la Generalitat que defensen la legalitat republicana amb l'aportació important, de conseqüències transcendents, de civils armats que acaben de decantar la lluita.

**El fracàs de la revolta militar a Catalunya dona pas a un profund procés revolucionari**, dels més agosarats en la història de la humanitat. La Generalitat és desbordada en un primer moment pel poble en armes. Companys però s'esforça a mantenir l'equilibri de les forces polítiques republicanes durant tota la Guerra Civil, dins la tònica de governs de concentració, fins arribar a obtenir, el setembre de 1936, un govern d'unitat popular presidit per Josep Tarradellas.

Temps de creació i d'il·lusions, també de violència, morts i destrucció. **La Generalitat salva totes les vides que pot** alhora que encara una guerra adaptant infraestructures industrials tot canviant el sistema productiu del país.

És durant la guerra que Companys confessa que evoluciona cap a actituds nacionalistes. L'odi del franquisme vers Catalunya junt al recel dels republicans espanyols cap a les llibertats de Catalunya en són la causa.

Catalunya viu un període tràgic i dramàtic, amb la pèrdua de milers de vides, als fronts i a la reraguarda. Per damunt de crítiques ineludibles en un període tan convuls és innegable que el tremp del president **Companys aconsegueix que, malgrat tot, la Generalitat continui sent la clau de volta del país.**

**Hendaia,  
28 d'agost de 1940**

Fotografia feta per  
l'agent de la policia  
espanyola Pedro  
Urraca, al pas de  
la frontera, com a  
prova d'haver-lo  
entregat viu.

ANC



# EXILI I DETENCIÓ

## 1939-1940

**La derrota final a la Guerra Civil i el pas a l'exili** de Lluís Companys el 5 de febrer de 1939, és la representació més gràfica d'una imatge gairebé bíblica. **L'èxode de gran part d'un poble**, 475.000 persones, vers un destí ignorat. Catalunya mai ha viscut res igual al llarg de la seva mil·lenària història.

Pel coll de Llí, a l'Alt Empordà, camí de l'Estat francès, els presidents de Catalunya i el País Basc, Lluís Companys i José Antonio Aguirre, passen sols, sense la companyia de Manuel Azaña. Ni en aquell moment tan trist, el president de la República Espanyola s'oblida de la preeminència institucional. Un trist presagi de la poca entesa que hi haurà al llarg dels anys de la diàspora.

El president Companys, diana de totes les crítiques, és **un home angoixat per la tragèdia del seu poble**, per la sort de la seva nació, ocupada per un exèrcit que vol fer desaparèixer la seva identitat en un fred genocidi cultural.

Emergeix aleshores un Companys estadista que per damunt de diferències partidistes assumeix el paper tràgic que la història li ha imposat. Un Companys que, **des de París, reorganitza amb migrants mitjans les funcions de la Generalitat a l'exili**, maldant per ajudar a milers de catalans tancats en camps de concentració sense recursos propis, recomposant organismes unitaris, realitzant activitats culturals... **fins que a principis de 1940 l'ocupació nazi de França desfà aquesta precària estructura.**

Tot i l'evident perill personal que comporta la nova situació, Companys decideix restar a França per tal de no separar-se del seu fill malalt, refugiant-se a la població bretona de la Baule. Allí, **el 13 d'agost de 1940, el deté la policia militar alemanya** i el lliura a la policia espanyola que el segresta en una conducció il·legal.

**Madrid, 29 d'agost de 1940**

Fitxa policial de Lluís Companys  
amb triple foto i empremta dactilar.

AHN



# CONSELL DE GUERRA SUMARÍSSIM

## 1940

El 29 d'agost arriba als calabossos de la Direcció General de Seguretat a Madrid on durant cinc setmanes és **vexat i torturat**. Tant es així que quan serà executat encara tindrà l'esquena plena de nafres de sang i els peus inflats, podent només calçar-se de retaló les sabatilles de platja amb què fou detingut a la Baule.

El 3 d'octubre és traslladat al castell de Montjuïc de Barcelona per ser sotmès a un **Consell de Guerra sumaríssim per rebel·lió militar** que té lloc finalment el dia 14 a les 10 del matí amb el més rigorós secret. La voluntat de Companys d'autodefensar-se no li és admesa.

El president del tribunal, abans d'acabar el Consell de Guerra, pregunta a l'acusat si té alguna cosa a declarar. Companys es declara totalment responsable de la seva actuació pública, com a dirigent polític i com a president de la Generalitat i assumeix la de tots els seus col·laboradors, d'abans, de durant i de després de la Guerra. En dir que no es

jutja a la persona sinó al president de Catalunya, afirma: «la història ens jutjarà a tots en la nostra intenció». **La sentència a mort confirma un crim d'Estat premeditat.**

El 15 d'octubre de 1940, cap a dos quarts de set del matí, al fossar de Santa Eulàlia del Castell de Montjuïc, Lluís Companys s'enfronta a l'execució amb la mateixa enteresa i valor que ha demostrat en el judici i que ha trasbalsat als propis botxins. De cara a l'escamot, format per soldats d'infanteria, rebutja que l'embenin els ulls i descalçant-se per morir trepitjant terra catalana, **pronuncia les seves darreres paraules: «Per Catalunya!»**, que encara ressonen en l'aire fred del matí després de ser abatut. L'oficial li dona el tret de gràcia que ha de repetir. Han assassinat a Lluís Companys, el president de Catalunya. **Mor un home, però neix un mite.**



**1954**

Homenatge a Lluís  
Companys del pintor  
català Joan Junyer.

FJI

# SÍMBOL DE LA CATALUNYA MÀRTIR

## 1940-2008

En ser coneguda la seva mort i la serenor amb que l'acceptà es produeix una allau de reconeixement nacional, internacional i de respecte polític vers la seva persona que fa trontollar forçats silencis, ferris controls i obligades censures. L'eco de la ignomínia assassina és molt superior a la voluntat dictatorial dels seus botxins de silenciar-la.

**Immediatament després de ser afusellat hom veu el fet evident que la seva figura s'anirà engrandint amb el temps.**

El seu testament polític i els documents que ens han arribat dels darrers dies de la seva vida són testimoni fefaent d'una enteresa i valor que dignifiquen una persona i en el seu cas, el poble català que ell simbolitza.

**Lluís Companys és l'únic president d'un país democràtic afusellat pel totalitarisme** que vol imposar-se arreu d'Europa durant la Segona Guerra Mundial. Esdevé així el símbol i la denúncia més notòria contra un règim dictatorial que pretén perpetrar un genocidi cultural i nacional contra el ser i la personalitat de Catalunya.

Durant dècades **el seu vil assassinat és recordat cada any**, puntualment, pels catalans a la diàspora amb multitud d'actes i publicacions a Mèxic, Montevideo, Perpinyà, París... I també a l'interior del país, on el seu nínxol al cementiri de Montjuïc és homenatjat clandestinament al llarg de tota la Dictadura franquista.

El 1985, recuperada la democràcia i la Generalitat, es dignifica la seva tomba amb el trasllat de les seves despulles al Fossar de la Pedrera de Barcelona. Allí, on finalment reposa, **cada 15 d'octubre es recorda i homenatja la figura de qui va saber honorar i defensar la Pàtria en vida i més enllà de la mort.**

## AL PRESIDENT COMPANYS

No digueu que ell és mort —no mor l'alosa,  
ni el gra de blat ni el roserer florit—,  
digueu només que el president reposa  
entre els braços materns, amorosit.

No digueu que ell és mort —la mort és cosa  
dels homes sense rels a l'Infinit—,  
digueu només que té la boca closa  
i la cançó de l'herba sobre el pit.

No digueu que ell és mort —la Mort seria  
perdre's en el no-res, i aquell que un dia  
acaronà la pàtria amb el peu nu,  
i es fa pols amb la terra que l'aferra,  
no podem dir que és mort—, ell s'ha fet terra,  
i aquesta terra ets tu i ets tu i ets tu...

**Ventura Gassol**

octubre 1947

